

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

กองการศึกษา เทศบาลตำบลคำบง
อำเภอบ้านฝ้อ จังหวัดอุดรธานี

คำนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราชการ ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง (๑) อนุรักษ์
ฟื้นฟูและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงาม
ของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะ สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริม
และสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการ
ดำเนินการด้วย

ภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญอย่างยิ่ง ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภาคภูมิใจ
และศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย สามารถปรับ ประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับชีวิตได้
อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลง
ปรับปรุงวิถีชีวิตของ คนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

กองการศึกษา เทศบาลตำบลคำบง ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้จัดทำ
โครงการสำรวจฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อให้ข้อมูล
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น เทศบาลตำบลคำบง อำเภอบ้านฝื่อ
จังหวัดอุดรธานี เป็นปัจจุบันและเพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้
ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน
หรือปราชญ์ท้องถิ่น เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น
ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น ต่อไป

กองการศึกษา เทศบาลตำบลคำบง
อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัดอุดรธานี

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
๑. ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑
๒. ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑
๒.๑ ด้านเกษตรกรรม	๓
๒.๒ ด้านหัตถกรรม	๔
๒.๓ ด้านอุตสาหกรรม	๕
๒.๔ ด้านการแพทย์ไทย	๕
๒.๕ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๕
๒.๖ ด้านศิลปกรรม	๖
๒.๗ ด้านภาษาและวรรณกรรม	๖
๒.๘ ด้านอื่นๆ	
- ด้านศาสนา	๗
- ด้านอาหารพื้นบ้าน	๗
บทสรุป	๘

๑. ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง ฝึ้นความรู้ความสามารถที่ผ่านกระบวนการคิด โดยใช้สติปัญญาของคนในท้องถิ่น มีการเรียนรู้และถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจนเกิดผลดีงาม มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย

๒. ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่

๒.๑ ด้านเกษตรกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการกสิกรรม/การปศุสัตว์/การประมง/การป่าไม้ เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ โคก หนอง นา เป็นต้น

๒.๒ ด้านหัตถกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานฝีมือหรืองานช่างที่ทำด้วยมือและอุปกรณ์อย่างง่ายโดยไม่ใช้เครื่องจักรเป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต เช่น จักสาน งานแกะหนังตะลุง งานทอผ้าด้วยมือ งานเย็บปักถักร้อย งานทำหัวโขน เป็นต้น

๒.๓ ด้านอุตสาหกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานที่ใช้ทุน แรงงาน และเครื่องจักรเป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต โดยมีเป้าหมายการผลิตสิ่งของเป็นจำนวนมากเพื่อการค้า และรวมถึงงานด้านบริการ เช่น การทำเครื่องเรือนจากไม้แปรรูป (โต๊ะ/ตู้) การแปรรูปสิ่งต่างๆ จากยางพารา

๒.๔ ด้านการแพทย์แผนไทย คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เช่น การหัตถเวชกรรมไทย (การนวดไทย/การนวดประคบสมุนไพร) การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค การผดุงครรภ์พื้นบ้านโดยหมอตำแยชาวไทยมุสลิม (โต๊ะบีแค) เป็นต้น

๒.๕ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นต้น

๒.๖ ด้านศิลปกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้านและการนันทนาการ เช่น การขับร้องเพลงอีแซว ลำตัด ลิเก หมอลำ โนรา เป็นต้น

๒.๗ ด้านภาษาและวรรณกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้ภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน เช่น ภาษาโบราณ ภาษาถิ่น หนังสือ ตำรา ตำหรับอาหาร งานประพันธ์/บทประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง เรื่องสั้น นวนิยาย นิทาน บทเพลงพื้นบ้าน เป็นต้น

๒.๘ ด้านอื่นๆ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม อาหารไทย อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒.๑ ด้านเกษตรกรรม

๑. ชื่อ-สกุล กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ

ที่อยู่ บ้านชัยเจริญ หมู่ที่ ๔ เทศบาลตำบลคำบง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

กิจกรรม ปลูกผักปลอดสารพิษ

๒. ชื่อ-สกุล กลุ่มปลูกเมล่อนเพื่อส่งเสริมอาชีพ

ที่อยู่ บ้านชัยเจริญ หมู่ที่ ๔ เทศบาลตำบลคำบง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

กิจกรรม ปลูกเมล่อน

๒.๒ ด้านหัตถกรรม

๑. ชื่อ-สกุล กลุ่มหัตถกรรมถักสานตะกร้าพลาสติก

ที่อยู่ บ้านเจริญสุข หมู่ที่ ๒ เทศบาลตำบลคำบง อำเภอบ้านฝืด จังหวัดอุดรธานี

กิจกรรม ถักสานตะกร้าพลาสติก

๒. ชื่อ-สกุล กลุ่มทอเสื่อพัฒนาอาชีพ

ที่อยู่ บ้านคำแหง หมู่ที่ ๘ เทศบาลตำบลคำบง อำเภอบ้านฝืด จังหวัดอุดรธานี

กิจกรรม ทอเสื่อ

๒.๓ ด้านอุตสาหกรรม

๑. ชื่อ-สกุล นางจิราภรณ์ อินทร์จงล้าน

ที่อยู่ ๓๐๗ บ้านเจริญสุข หมู่ที่ ๒ เทศบาลตำบลคำบง อำเภอบ้านฝ้อ จังหวัดอุดรธานี

กิจกรรม บ้านไม้เรือนไทย

๒.๔ ด้านการแพทย์ไทย

๑. ชื่อ-สกุล นางธิดาพร หลิน

ที่อยู่ ๘๕ บ้านคำบง หมู่ที่ ๑ เทศบาลตำบลคำบง อำเภอบ้านฝ้อ จังหวัดอุดรธานี

กิจกรรม นวดแผนไทย

๒.๕ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ไม่มี

๒.๖ ด้านศิลปกรรม

๑. ชื่อ-สกุล นายสวัสดิ์ แมนสถิตย์
ที่อยู่ ๑๗๘ บ้านคำบง หมู่ที่ ๑๐ เทศบาลตำบลคำบง อำเภอบ้านฝ้อ จังหวัดอุดรธานี
กิจกรรม ดนตรีพื้นบ้าน

๒. ชื่อ-สกุล นายอดุลย์ วรรณินทร์
ที่อยู่ ๒๕๐ บ้านดงหมู หมู่ที่ ๓ เทศบาลตำบลคำบง อำเภอบ้านฝ้อ จังหวัดอุดรธานี
กิจกรรม หมอลำพื้นบ้าน

๒.๗ ด้านภาษาและวรรณกรรม

- ไม่มี

๒.๘ ด้านอื่นๆ

- ด้านศาสนา

๑. ชื่อ-สกุล นายต๋วย ชัยชนะ

ที่อยู่ ๒๔ บ้านนาล้อมน้อย หมู่ที่ ๖ เทศบาลตำบลคำบัง อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัดอุดรธานี

กิจกรรม หมอสูตรสู่ขวัญ

- ด้านอาหารพื้นบ้าน

๑. ชื่อ-สกุล นางกัลยาณี บุรุษภักดี

ที่อยู่ ๖๗/๑ บ้านคำบัง หมู่ที่ ๑๐ เทศบาลตำบลคำบัง อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัดอุดรธานี

กิจกรรม อาหารพื้นบ้านส้มหมู/แจ่วบองรสเด็ด

บทสรุป

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสรรพวิชาความรู้ที่ชุมชนใช้แก้ปัญหาหรือจรรโลงชีวิตของเขาไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่มีการสั่งสมมีการประยุกต์ใช้มายาวนานหรือชุมชนรับมาจากภายนอก ล้วนแต่เป็น ความรู้ที่ผ่านการพิสูจน์ว่าเข้ากันได้กับวิถีชีวิตด้านอื่น ๆ ของชุมชนท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเป็นความรู้สาธารณะที่คนส่วนใหญ่สามารถนำไปใช้ได้ หากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะสามารถดำรงอยู่ได้ยาวนาน จำเป็นต้องมีศักยภาพในการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมหรือบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จะต้องมีภูมิคุ้มกันทางปัญญาของตนเอง คือ การพัฒนาคนในชุมชนท้องถิ่นให้มีอิสรภาพทางการคิด มีความเป็นตัวของตัวเอง สามารถวิเคราะห์ พัฒนาแบบใหม่ วิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง ของภูมิปัญญาของตนเองและสิ่งที่นำเข้ามาจากภายนอกเพื่อเลือกประยุกต์ใช้อย่างชาญฉลาด และมีการปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน น่าจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นอยู่รอดอย่างยั่งยืนทั้งปัจจุบันและอนาคต